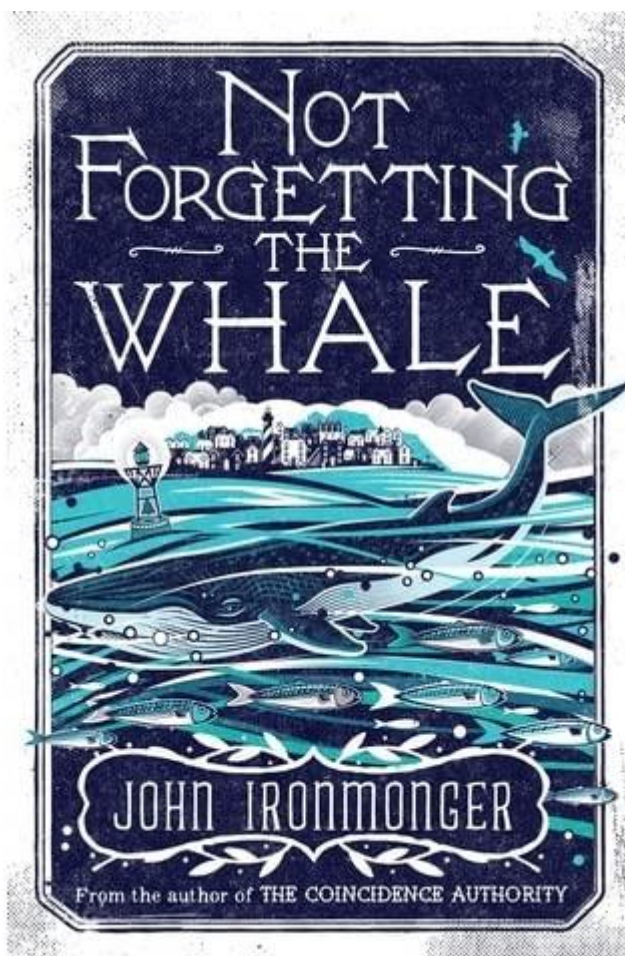

2. Not forgetting the Whale

Onlangs werd ik verrast door een prachtig boek: “Not Forgetting the Whale”, van de Engelse schrijver John Ironmonger. Het boek is in het Engels verschenen in 2015, en werd onlangs in het Nederlands vertaald onder de titel “De dag dat de walvis kwam”. Het boek gaat over een jonge data-analist, Joe (Jonas) Haak, die voor een bank in het Londense zakencentrum een computersysteem ontwikkelt dat op basis van mediaberichten de koersen kan voorspellen. De directeur van de bank heeft grote interesse in het systeem, naar later blijkt niet alleen vanwege de bank, maar vooral ook vanwege de menselijke samenleving in zijn geheel. Kan het computersysteem ook de toekomst van de mensheid voorspellen? Het systeem wordt Cassie genoemd, naar de kleindochter van de directeur die voluit Cassandra heet. Het programma blijkt een succesvolle beursvoorspeller te zijn, tot op een kwade dag alles mis gaat en de analist als zondebok wordt aangewezen: “We’ve drawn lots, and it’s you, matey boy.” Joe vlucht in blinde paniek weg naar het uiterste puntje van Cornwall, en loopt daar de zee in. Meegesleurd door de stroom verdrinkt hij bijna, maar dan gebeurt er iets bijzonders, dat hij later beschrijft als “And then there was something in my way. I didn’t know what it was at first; but of course I do now, it was the whale.” (p. 59)

De walvis wordt gespot door een strandjutter. Al gauw is iedereen in rep en roer, een oude man roept waarschuwend uit “Eez an omen, I am tellin’ ee. Eez a bad sign.” (p.

16). Amper bekomen van de schrik, ontdekken de aanwezige dorpingen nog wat anders, een koude naakte man die doodstil op het strand ligt. De dorpingen dragen hem naar de gepensioneerd huisarts in het dorp, waar hij weer bijkomt. Een dag later wandelt hij naar het strand en daar is opnieuw de walvis. Het beest komt levensgevaarlijk dicht bij het strand, en een grote golf spoelt hem aan wal. Wat nu? De nog maar een dag eerder gestrande vreemdeling organiseert een grootse reddingsactie waarbij alle dorpingen gemobiliseerd worden. Met vereende krachten lukt het ze de gigantische vis terug de zee in te krijgen. Zo krijgt de vreemdeling direct een prominente plaats in het dorp.

In flash backs ontvouwt de voorgeschiedenis zich stukje bij beetje. Flarden uit Joe's jeugd, zijn werk bij de bank, en het vreemde verzoek van de directeur om het computerprogramma aan te passen voor een algemener doel. In de gesprekken tussen de directeur en Joe komen drie belangrijke thema's aan de orde, de "wisdom of crowds", gebaseerd op een experiment van Francis Galton, die bewees dat een gemiddelde mening van grote massa's altijd dichterbij de waarheid komt dan een individuele mening dat ooit kan. Verder komt het boek "Leviathan" van Thomas Hobbes ter sprake. Volgens Hobbes wordt de wereld voortgedreven door eigenbelang en zouden de mensen elkaar naar het leven staan als er geen sterke overheid zou zijn. Het derde onderwerp is de stabiliteit en veerkracht van de economie en de menselijke samenleving. Als er iets gebeurt dat het evenwicht verstoort dan wordt dat al snel weer opgevangen door iets anders (p. 117-118). Er blijken echter twee dingen te zijn die echt ontwrichtend zijn: een oliecrisis en een virus! (p. 135)

In het kleine dorpje waar Joe terecht is gekomen, raadpleegt hij vanuit het dorpscafé nog een keer zijn eigen computerprogramma, en wat hij ziet is beangstigend: de wereld staat op instorten door een grote oliecrisis waardoor het hele logistieke systeem waarop onze moderne samenleving is gebouwd dreigt in te storten. Hij begint enorme hoeveelheden voedsel in te slaan om in ieder geval het dorp dat hem gastvrijheid verleent te kunnen redden in geval van nood. Dan blijkt dat ook de tweede verstoring factor zijn intrede doet: een levensgevaarlijk virus dat de hele wereld in zijn greep krijgt, waardoor het dorp in quarantaine moet en wordt afgesloten van de rest van de wereld. Leidt het veronderstelde eigenbelang van Hobbes er in deze situatie toe dat de mensen elkaar naar het leven gaan staan? Of overwint de "wisdom of crowds", waarbij door bundeling van krachten de gemeenschap kan overleven?

Als de nood het hoogst is en de voedselvoorraden bijna op zijn verschijnt de walvis voor een derde keer. Dit keer is hij gewond en spoelt dood aan op het strand. Door zijn sterven redt hij niet alleen de dorpingen van de hongerdood, maar ook de vluchtelingen uit de omgeving.

Dat blijkt ook gelijk het eind van de crisis aan te duiden. De directeur van de bank komt langs om Joe te vragen zijn gaven in dienst te stellen van de overheid, maar Joe sputtert tegen: "You don't need me," Joe said. "Really you don't. There are a million computer programmers in London. Pick any one." Er is nog wat overredingskracht nodig, maar ten slotte geeft Joe toe.

Dit is een rijker boek dan hier beschreven kan worden, met veel allusies naar Bijbelse thema's. Lees het, je wordt er blij van!

Verdiepingsvragen:

- Welke Bijbelse allusies en thema's herken je?
- De grote vis (soms als walvis, soms als Leviathan) heeft hier meerdere functies: welke?
- Cassandra is in de mythologie een toekomstvoorspelster ([Cassandra \(mythologie\) - Wikipedia](#)). Het gelijknamige computerprogramma maakt gebruik van de "wisdom of crowds", hoe verhoudt zich dat tot profetie?
- Kun je in *artificial intelligence* een vorm van profetie zien (zie o.a. de documentaire [Technologie als religie gemist? Start met kijken op NPO Start](#))

John Ironmonger, *Not Forgetting the Whale*. Weidenfeld & Nicolson, 2015.

John Ironmonger, *De Dag Dat De Walvis Kwam*. Vertaald door Robert Neugarten, Signatuur, 2020.

Prof. em. dr. Dineke Houtman